

Københavns rådhusklokker i radioen i 75 år. af Per Rasmus Møller

Klokken er næsten midnat nytårsaften 1999. Hele Danmark er samlet foran højtaleren i andagtsfuld venten på rådhusklokkerne fra Københavns Rådhus, der om få minutter vil forkynde det nye års begyndelse. Sådan har det været nu igennem 75 år.

Det var ganske vist kun en lille skare fortrinsvis af radioamatører, der hørte rådhusklokkerne i radioen første gang ved årsskiftet 1924 -25. Radioen var endnu ny i Danmark og langt fra etableret. Det blev den først, da staten overtog driften den 1.april 1925, og Statsradiofonien var blevet en realitet. Det blev derfor den i 1922 dannede Dansk Radioklub, der tog initiativet til at opsætte en Western Electric

mikrofon i rådhusårnet, så klokkerne i midnatstimen kunne lyde ud over det ganske land. Transmissionen blev en så stor succes, at klokkespillet siden har lydt hver dag i radioen kl. 12,00.

På det tidspunkt nytårsaften 1924 havde københavnere allerede nydt og beundret byens dengang eneste klokkespil i godt og vel tyve år - det blev sat i drift nytårsaften 1903. Forud for dets anskaffelse var der gået en lang række drøftelser af klokke- og melodivalg. Det var da knap 100 år siden, at der sidst havde lydt rigtigt klokkespil i hovedstaden, og de dårlige erfaringer, man havde fra etableringen af Frederiksborgspillet i 1888 skulle helst ikke gentages i København.

Så det var med grundige forarbejder at arkitekten bag hele rådhusprojektet, Martin Nyrop, gik i gang med planer om et klokkespil. Mange nervøse københavnere frygtede for deres nattero, mens andre gav udtryk for det herlige i at kunne følge tidens gang med musik. Nyrop ønskede et slagværk i lighed med de engelske "Chimes" i f.eks Westminster, der spiller faste énstemmige melodier med ganske få toner.

På Københavns Rådhus havde man besluttet sig for at anskaffe fire klokker til klokkespillet og en femte større klokke til at markere timeslagene. Det var hvad økonomien rakte til. De fem klokker var på plads i løbet af 1899. De fire mindre med slagtonerne h1 - a1 - g1 - e1 blev ophængt i slyngbom i hvert af spirets glamhuller. Timeslagsklokken med slagtonen H0 = ca. 2000kg. Hænger fikseret inde i tårnet. Allerede ved årsskiftet 1899 - 1900 kunne borgmester L. C. Borup byde det nye århundrede velkomment med en halv times klokkeringning. Sidste gang, der blev ringet med de fire klokker var ved Frederik den Niendes sørgetog gennem København i 1972.

Klokkerne var blevet støbt hos Gebdr. Edelbrock i byen Gescher nord for det nuværende Ruhrdistrikt i Tyskland. Arkitekt Nyrop havde været på rejse derned for at drøfte københavnernes ønsker med klokkestøberen. Alligevel måtte den store timeslagsklokke støbes om efter en nøje

undersøgelse og tonemåling af Kapelmester Fr. Rung og dennes unge nevø, den senere klokkeekspert P.S. Rung-Keller. Det havde nær ruineret klokkestøberen.

Da ritornellen skulle fastlægges, henvendte Martin Nyrup sig til sin svoger, komponisten Thomas Laub, og bad ham skrive nogle korte musikalske strofer til de fire mindste klokker. Tonesproget skulle svare til rådhusets gammelnordiske arkitektur, og til det formål havde han fundet den rette komponist. Laubs store interesse var netop tidlige melodityper, bl.a. de nordiske folkeviser, som han også bearbejdede og udgav. Ud fra de fire mindste klokker komponerede Laub fire melodiske formler, én for hvert af de tre kvarterslag og en lidt længere for timeslagene. Den første kvartersritornel omfatter tonerne h - a - g - e i nedadgående bevægelse.

Derefter begav Laub sig til sin komponistkollega, P. E. Lange-Müller, som fik til opgave på grundlag af de fire fastsatte toner at komponere en vægtersang i stil med Laubs musikalske formler. Vægtersangen lyder kun i forbindelse med timeslagene 12, 18 og 24.

Selve tårnurværket og klokkespilsautomatikken gav også anledning til diskussioner. Københavns berømte tårnurmager, Bertram Larsen, der i 1888 havde leveret tårnur og automatik til Frederiksborgspillet, ville konstruere et traditionelt mekanisk urværk med tilhørende spilletrømler. Det ville blive en gigantisk konstruktion, hvoraf alene de tre lodder ville få en samlet vægt på over 4 tons. Udsigten til, at denne tonstunge kolos ville blive ophængt 50 meter oppe i tårnet lige over den befærdede borgertrappe, fik magistraten at beslutte at lade ingeniørfirmaet Kemp & Lauritzen give et tilbud på en alternativ konstruktion. Firmaets unge ingeniør Olaf Muusfeldt havde netop skabt en enestående opfindelse, der skulle blive til intet mindre end verdens første elektriske tårnur. At Kemp & Lauritzens elektriske tårnur og klokkespilsautomatik kunne etableres for 21.550 kr. mod Bertram Larsens 35.000 kr., har sikkert også virket ind på magistratens beslutning for det elektriske system. Kemp & Lauritzen fik ordren, men under barske vilkår. Fungerede urværket ikke tilfredsstillende, skulle firmaet uden udgift for rådhuset pille det hele ned igen. En tusindtallig skare havde den nytårsaften i 1903 samlet sig på Rådhuspladsen for at overvære premieren på byens nye stolthed. Lettede kunne de gå hver til sit med overbevisning om, at magistraten havde truffet det rigtige valg.

Klokkespilsautomatikken drives dengang som nu af elektricitet. Det betød at Thomas Laub i begyndelsen fandt slagene for kraftige, men efter nogle justeringer kom det til det at fungere upåklageligt. Og det fungerer stadigvæk upåklageligt næsten 100 år efter. Naturligvis med et ugentligt eftersyn, der udføres af samme firma, Kemp & Lauritzen, som konstruerede dette mesterværk for næsten 100 år siden

Traditionen med at transmittere klokker eller klokkespil i radio er kendt fra det mest af verden. Som eksempler tjener det kendte "Westminster-timeslag" der, i en lang årrække har lydt fra den engelske BBC og Kremls klokker over den amerikansksprogede "Radio Moscow". Den hollandske radio har indtil for få år siden dagligt transmitteret klokkespil fra Hilversum. I de nordiske lande, Danmark, Finland og Sverige er der faste daglige transmissioner kl. 12,00, hvorimod traditionen ikke kendes i Norge.